

ПРИДЕСНЯНСЬКА КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

ГОРИЗОНТ ОПТИМІЗМУ

Побачила світ монографія доцента Ніжинського державного педагогічного університету Олександра Астаф'єва "Лірика української еміграції: еволюція стильових систем" (Київ: Смолоскип, 1998. - 320 с.). Це перша у нашій вітчизняній і невітчизняній літературознавчій науці синтетична праця про поезію українського зарубіжжя взагалі, а про мінливість художньої семантики сучасного історико-літературного процесу і поетів. На матеріалі української еміграційної поезії 1945-1990 рр. дослідник простежує невідому і зовсім не досліджену на сьогодні сферу художнього світу - сферу етнічно-підсвідомого, "архетипної пам'яті" народу, подає структурно-семіотичну інтерпретацію таких універсальних художньої свідомості, як категорії часу, простору, причинності тощо, з'ясовує закони трансформацій стильових моделей.

О. Г. Астаф'єв поставив собі за мету системно осмислити поетичне мистецтво еміграційно-діаспорних "ареалів" і метрополії як невідому цілісність, пояснити внутрішній зв'язок і стильову спадкоємність між двома дискретними станами української літератури. При цьому використовує найновіші ідеї лінгвістики, семіотики, теорії етносу, вперше вводить у науковий обіг матеріали варшавських архівів Д. Донцова, І. Огієнка, Нових Актів, Музею літератури ім. А. Міцкевича, архівів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, МВС та СБУ.

Поклавши в основу типології текстів ідеї Ф. Де Соссюра про синхронне співіснування естетичних явищ, учений у динаміці стилів виділяє три дискретні стани української еміграційної поезії ХХ ст.: а) референтної (адресно-комунікативної) лірики, б) немімізисної (творів з обмеженою референтністю), в) нереферентної (безадресно-некомунікативної).

Першу систему, на його погляд, складають стилі, які відзначаються своєю ясністю, прозорістю і доступністю викладу думок. Це неокласицизм, символізм, небароко і неореалізм (твори Юрія Клена, Михайла Ореста, Євгена Маланюка, Олега Ольжича, Юрія Липи, Олени Теліги, Олекси Стефановича та ін.). Їх естетику можна назвати естетикою тотожності, за якою помічаємо концепцію мистецтва як мімізисного зображення. Вказані стилі "правдоподібно" змальовують життя і мають спільний семіотичний концепт - художній образ (ікон). Така поезія виконує референтну (адресно-комунікативну) функцію, легко знаходить свого читача і спирається на лінійність (послідовність, градацію) мови і художнього світу.

До другої системи О. Г. Астаф'єв зараховує "напівтуманні" стилі - експресіонізм та екзистенціалізм (естетику протиставлення), у яких художнє зображення постає дискретним, а цій дискретності протиставлено полюс універсальності, цілісності і невідомості (такою є поезія Тодося Осьмачки, Івана Багряного та ін.). Кожному з них притаманна своя конотація - сукупний риторичний план означеного та ідеологічний означуваного. Така поезія є важкою

для сприймання, проте вона містить у собі певні “вказівники”, які дозволяють розшифрувати ту чи іншу картину. У результаті ціле тут відгадується за певною ознакою, головними класифікаторами виступають прикмета, індекс і сигніфікація. Функція образів - індексальна, співзвучна з відомим античним висловом: “За кігтем можна упізнати лева”.

У третій системі на автономію претендують стилізація і сюрреалізм. Це цілковито герметичні, недоступні для читача тексти, які неможливо до кінця розшифрувати, декодувати, можна лише по-своєму витлумачити їх і подати свою версію змісту. Значення і суть стилізацій залежать від повторного використання письменником тієї чи іншої художньої форми, яка вже раніше зустрічалася у чийсь практиці, але тепер, за рахунок видозмінення, має нести цілковито новий зміст і смутно нагадувати про перший. У такій схемі підкреслено особливості реконструкції об’єкта за допомогою “місцевого” колориту, народної мови, класичних сюжетів, вічних образів та їх сучасних інтерпретацій. Ефект сюрреалізму базується на “автоматичному письмі”, котре фіксує несвідомі пориви духу (сновидіння, галюцинації, містичні прозріння). Художній світ таких творів цілковито втрачає свою референтність, здатність бути зрозумілим для читача і перетворюється у знак (наприклад, більшість віршів Емми Андіївської). Функція образів у даному випадку нереферентна (або арбітральна). Це поезія знакова, некомунікативна, їй притаманна симультанність і неперервність вираження (а не змісту), найчастіше реалізована на фонічному та графічному рівнях, головними семіотичними класифікаторами тут постають арбітральність, конвенція і знак символічний.

Знайомство із цією ґрунтовною і безперечно цікавою працею буде корисним для читачів, воно відкриє перед ними новий горизонт - донедавна заборонену ділянку літератури і радість від того, що після гострого розриву із мистецьким надбанням еміграції у скарбниці національної літератури повертається її цілий пласт. А це, зрозуміло, вселяє оптимізм.

Олександр Забарний.

м. Ніжин.

ДОЛЯ РЕФОРМАТОРА

(В. Л. Степанов, Н. Х. Бунге: Судьба реформатора. - М., 1998. - 398 с.)

У монографії кандидата історичних наук, співробітника Інституту російської історії Російської Академії наук В. Л. Степанова вперше у науковій літературі зроблено спробу фундаментального дослідження поглядів і діяльності відомого вченого-економіста, міністра фінансів Росії Миколи Християновича Бунге (1823-1895). Він дуже багато зробив для рідного Києва, в якому народився і прожив довгі роки: тривалий час обіймав посади професора і ректора університету Св. Володимира, очолював Київську контору державного банку, брав участь у становленні ряду приватних кредитних установ біржі, співпрацював з органами місцевого самоврядування. Згідно із заповітом Бунге значна частина його великої бібліотеки була подарована рідному університету, у якому й склала окремих відділ. Він також заповідав університету невелику суму, на відсотки з якої була встановлена щорічна премія за кращі студентські роботи з економічної тематики і виділялася допомога двом нужденним студентам з відмінною успішністю. Зауважимо, що протягом 1845-1850 рр. М. Х. Бунге викладав у Ніжинському юридичному лицейі, де, власне, і розпочалась його плідна науково-педагогічна діяльність.

Незважаючи на те, що М. Х. Бунге був провінційним вченим і громадським діячем, він брав активну участь в розробці цілого ряду Великих реформ Олександра II. З 1881 по 1886 рр. очолював Міністерство фінансів, а з 1887 по 1895 - Комітет міністрів.

З його іменем пов’язані великі перетворення, що залишили помітний слід в соціально-економічній історії Росії: зниження викупних платежів колишніх приватновласницьких селян і переведення їх на обов’язковий викуп (1881 р.); скасування подушного податку (1881-1886 рр.) і початок перебудови податкової системи на прибутковій основі; заснування селянського банку (1882 р.), прийняття перших актів робітничого законодавства (1882-1886 рр.). Бунге став реформатором в галузі економіки і фінансів саме тому, що був широко ерудованою людиною, вченим-енциклопедистом.